

**ПРОБЛЕМА МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ
В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

1. Вигдорова Ф. *Мой класс* /Ф.Вигдорова. – М., 1949. – 62 с.
2. *Исполнительское искусство зарубежных стран* /[сост. Г. Эдельман]. – М.: Музыка, 1966. – Вып.2. – 192 с.
3. Мешко Г. *Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник* /Г. Мешко. – К.: Академвидав, 2010. – 200 с.
4. Овсянкина Г. *Музыкальная психология* / Г. Овсянкина. – М.: Союз художников, 2007. 240 с.
5. Фуртвенглер В. *О дирижерском ремесле* /В.Фуртвенглер //Исполнительское искусство зарубежных стран /[сост. Г. Эдельман]. – М.: Музыка, 1966. – Вып. 2. – С. 167 – 175.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2013

УДК 37.015.31:78

Галина Дідич, кандидат педагогічних наук,
професор кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін
Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

**ПРОБЛЕМА МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ
В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

У статті розглядається проблема музично-естетичного досвіду в теорії та практиці естетичного виховання учнівської молоді та з'ясовуються її основні принципи та компоненти.

Ключові слова: музично-естетичний досвід, естетичне виховання, учнівська молодь, художньо-творча діяльність, принципи, компоненти.

Літ. 8.

Галина Дидыч, кандидат педагогических наук,
профессор кафедры музыкально-теоретических и инструментальных дисциплин
Кировоградского государственного педагогического университета имени Владимира Винниченко

**ПРОБЛЕМА МУЗЫКАЛЬНО ЭСТЕТИЧЕСКОГО ОПЫТА
В ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ**

В статье рассматривается проблема музыкально-эстетического опыта в теории и практике эстетического воспитания учащейся молодежи и выясняются ее основные принципы и компоненты.

Ключевые слова: музыкально-эстетический опыт, эстетическое воспитание, учащаяся молодежь, художественно-творческая деятельность, принципы, компоненты.

Halyna Didych, Ph. D. (Pedagogic) Prof. of
Musical and Theoretical and Instrumental Discipline
Kirovohrad State Pedagogical University by V. Vynnychenko

**THE PROBLEM OF MUSICAL AND AESTHETIC EXPERIENCE
IN THEORY AND PRACTICE OF AESTHETIC EDUCATION**

The article deals with the problem of musical and aesthetic experience in theory and practice of youth' aesthetic education and finds out its main principles and components.

Keywords: musical and aesthetic experience, aesthetic education, students, artistic and creative activity, principles, components.

Постановка проблеми. Пріоритетність проблеми музично-естетичного досвіду в теорії та практиці естетичного виховання підсилюється тим, що особистісна система духовних цінностей учнівської молоді, формування у неї стійких музично-естетичних інтересів впливають на розвиток культури суспільства. Низький рівень загальної та естетичної культури значної частини молоді, зниження моральних критеріїв особистості, падіння морально-етичних норм соціального середовища,

дезорієнтація в загальнолюдських життєвих цінностях спричиняють нагальну потребу в гуманітаризації загальної освіти.

Гуманітарна педагогіка виходить з постулату, що всі діти потенційно народжуються творцями. Тому її основна функція полягає в тому, щоб привести в рух потенційну духовну енергію учнів, спрямувати її в русло свідомої культурної творчості на благо кожної конкретної особистості і тим самим усіх людей.

З огляду на це важливою умовою оновлення

нашого суспільства, його гуманізації і морального піднесення є виховання в учнівській молоді естетичного інтересу до національної культури, втіленої в наукових знаннях, народних традиціях, у нормах повсякденної поведінки. Розв'язання цих завдань неможливе без різнобічного розвитку культури почуттів сучасної людини.

Мета та завдання статті полягає у висвітленні проблеми формування музично-естетичного досвіду в теорії та практиці естетичного виховання учнівської молоді та з'ясуванні основних її принципів та компонентів.

Музичне виховання є невід'ємною частиною естетичного виховання. Значний науковий і практичний інтерес мають дані про стимулюючий вплив музики на здібності школярів, на їхній загальний розвиток, підвищення успішності. Діти, що займаються в музичних та художніх школах показують більш високий рівень оволодіння знаннями в загальноосвітніх навчальних закладах.

У музиці людина знаходить джерело духовного збагачення, морального вдосконалення, співпереживання. У плідному спілкуванні з мистецтвом вона набуває досвіду, що ушляхетнює важливі напрями діяльності учнівської молоді, створює умови для всебічного використання школярами можливостей художньої культури, що виховують і розвивають творчу особистість.

Загальноосвітній навчальний заклад – важливий фактор, метою якого є всебічний розвиток людини як особистості, як найвищої цінності суспільства, її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. До цього питання зверталось багато видатних учених, але на жаль сфера музично-естетичного виховання на даному етапі реформування освіти не в повному обсязі забезпечена методичною та педагогічною літературою. Проблеми теорії естетичного виховання висвітлювалися в працях філософів, соціологів, психологів, педагогів і музикознавців (Н.О. Ветлугіної, В.О. Сухомлинського, Б.М. Теплової, Ю.В. Шарова, Г.І. Щукіної, П.М. Якобсона та ін.). Методикою формування естетичного ставлення до музики школярів різного віку займалися відомі музикознавці В. Медушевський, Є. Назайкінський, а також методисти в галузі музичного виховання Ю. Алієв, Г. Ригіна та ін.; проблемою сприймання інструментальної музики та її впливу на дитячі музичні інтереси – видатні та передові педагоги С. Гінзбург, Є. Бальчитіс, Т. Скорик та ін.;

естетичним вихованням школярів засобами музики, формуванням естетичних потреб, ідеалів, смаків, музично-естетичних інтересів, розвитку творчих здібностей – сучасні українські музиканти-педагоги А. Болгарський, О. Дем'янчук, Л. Коваль, Г. Падалка, В. Рагозіна, О. Ростовський, О. Щолокова та ін.

Виклад основного матеріалу. У соціальному плані інтерес до мистецтва характеризується системою ціннісних орієнтацій, оскільки діяльність в тій чи іншій сфері мистецтва розглядається людиною як найважливіший засіб та умова соціального самоутвердження, розвитку своїх індивідуальних здібностей. При цьому основними цінностями в структурі інтересу до мистецтва виступають не матеріальні стимули, а прагнення до духовного (інтелектуального, морального, морально-вольового) розвитку. Художньо-творча діяльність школярів розвивається таким чином, що в ній все більше інтелектуальних творчих елементів, які вимагають від особистості все глибшої активності. Формування художньо-естетичних інтересів залежить від активності школярів у художньо-творчій діяльності і вони ж безпосередньо впливають на саму активність.

Виконанню головної мети – формуванню нової людини в суспільстві служать всі види мистецтва. Процес сприймання мистецтва – це складний пізнавальний акт, в якому твір мистецтва є не тільки засобом пізнання оточуючої або історичної дійсності, але й об'єктом пізнання самостійної художньої цінності. Найбільш повне й глибоке сприймання чарівного в мистецтві й оточуючій дійсності доступно і зрозуміло тільки всебічно і гармонійно розвинутій людині, яка має розвинуті духовні інтереси, смаки й естетичні потреби.

Музичне мистецтво – явище соціальне, яке вносить виховний характер у формуванні всебічно розвинутої особистості. Для визначення спрямованості музичного виховання важливе значення має специфіка музики, як естетичне явище, яке визначається у багатосторонньому цілісному впливі на особистість.

Філософська та педагогічна література розглядає естетичне ставлення школярів до музики як цілеспрямований процес пізнання і виявлення здатності цінностей музичного мистецтва до їхнього творчого освоєння.

На думку таких видатних педагогів, як Б.В. Асаф'єв, Б.В. Кабалевський, О.Я. Ростовський, О.П. Рудницька та інших, музика може виконувати свою пізнавальну та виховну роль, коли діти навчаються по-справжньому чути її та роздумувати над нею [5; 6].

За ствердженням Д.М. Джолі естетичний досвід, або сутність естетичного виховання –

цілеспрямований процес формування і розвитку підходу людини до світу з потребою в досконалості [2].

Педагог-методист О.О. Апраксина вважає, що рівень естетичного ставлення до будь-якого предмету залежить від того, якою мірою знання естетичної цінності усвідомлені і естетично пережиті, та якою мірою вони приносять творче задоволення.

Відомі музикознавці В. Медушевський, Є. Назайкінський, а також методисти в галузі музичного виховання Ю. Алієв, Г. Ригіна та інші підкреслюють, що для школярів різного віку, побудова методики формування естетичного ставлення до музики має враховувати такі соціальні функції мистецтва – виховну, оціночну, комунікативну тощо.

Свідомість засвоєння знань про мистецтво перебуває у прямій залежності від уміння застосовувати одержані відомості в процесі художньо-творчої діяльності. Саме практична діяльність у процесі засвоєння основ мистецтв, при якій взаємодіють праця розуму і серця, є основою розвитку особистості. Чим більше розширюється, ускладнюється практична художньо-творча діяльність, тим активніше іде процес формування художньо-естетичних інтересів, розвитку всіх сил і здібностей школяра. Навчання основою музичного мистецтва, зокрема в процесі позакласних музичних занять, – саме та сфера практичної діяльності, яка ґрунтується на дуже широкому діапазоні загальнонаукових, мистецтвознавчих і художніх знань. У свою чергу, сама практична діяльність виступає як важливе джерело знань, засіб інтелектуального розвитку учнів. Все це свідчить про наявність тісного взаємозв'язку пізнавального і художньо-естетичного інтересів. Цей взаємозв'язок носить взаємостимулюючий характер. Школярі вчать, пізнають не заради самих знань, а з метою їх застосування в організації свого життя.

Вивчення основ мистецтв і, зокрема музичного, являє собою відзеркалюючу, реформуючу діяльність з оволодіння досвідом, накопиченим поколіннями відомих митців. Процес засвоєння мистецтва з позицій дидактики – це організована вчителем цілеспрямована робота з оволодіння учнями знаннями про мистецтво, розвиток умінь, навичок і застосування їх на практиці.

Виховний вплив музики на особистість, за ствердженням Т.М. Завадської, багато в чому залежить від якості та кількості набутого ним музично-естетичного досвіду, який розглядається як цілісне утворення, котре характеризує рівень розвитку особистості в цілому в різних видах музичної діяльності. Цей досвід виявляється в

сукупності музичних знань, усвідомлених засобів реалізації дій та емоційно-чуттєвої вихованості учнів. Безпосередньо емоційним та інтелектуальним надбанням в музично-естетичному досвіді школярів присутні декілька компонентів:

- 1) інтонаційно-слуховий досвід;
- 2) система музичних знань та вмінь;
- 3) досвід емоційно-ціннісного ставлення до музики;
- 4) досвід творчої музичної діяльності.

Комплекс основних видів музичної діяльності, а саме: слухання, виконання музики та міркування про неї, для якого необхідна перш за все розвинута здатність до сприймання музики безпосередньо-чуттєве сприймання та сприймання значень музичної форми через осмислення її структур – це і є основою музично-естетичного досвіду.

За ствердженням Т.М. Завадської, повноцінне музичне сприймання вимагає засвоєння засобів музичної виразності та пов'язаних з ним емоцій. І це засвоєння здійснюється за допомогою механізму художньо-психологічної установки [3; 4].

Звертаючись до формування музично-естетичного досвіду школярів необхідно розглянути й педагогічний досвід, без якого не може бути вирішення цієї проблеми.

Під педагогічним досвідом, на думку низки науковців, слід розуміти сукупність знань та навичок набутих на основі й у процесі безпосередньої педагогічної діяльності [8]. С.У. Гончаренко стверджує, що передовий педагогічний досвід збагачує практику навчання й виховання, сприяє розвитку педагогічної думки і служить найбільш вірним і надійним критерієм істинності вироблених педагогікою теоретичних положень, принципів, правил, методів навчання й виховання і організаційних форм навчання підростаючих поколінь.

З огляду на вищевказане, музичний досвід учнівської молоді можна визначити як сукупність знань, вмінь та навичок з циклу художньо-естетичних предметів, а також як форму засвоєння мистецьких здобутків творців минулого та сучасного як прямим впливом педагога-керівника, так і в самостійній діяльності.

Будь-яка форма спілкування з музикою має вчити дітей сприймати її, розвиваючи вміння вслухатися в музику, роздумувати про неї. Виховний вплив музичних творів здійснюється за умови естетичного ставлення особистості до музики.

Американський психолог Дж. Брунер вважає, що сприймання – це процес категоризації, у ході якого людина за допомогою характерних властивостей сприйнятого здійснює відбір і віднесення об'єкта, який сприймається до певної категорії [1, 30].

ПРОБЛЕМА МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Кожен урок музики має багато навчальних і виховних ситуацій. Музичне навчання з вихованням нерозривно поєднані як органічний зв'язок технологічної оснащеності, вмінь і навичок музичної діяльності з одного боку, та осягнення естетичної суті музичного мистецтва – з іншого.

Педагогіка розглядає навчання як спеціально організовану взаємодію з метою передачі молодшому поколінню змісту соціального досвіду, а виховання – як цілеспрямоване формування емоційного ставлення до дійсності відповідно до певної системи цінностей.

Взаємодія вчителя й учнів з метою передачі одним і засвоєння іншими досвіду музичної діяльності складає процес музичного навчання.

Цілеспрямоване формування естетичного, ціннісного, особистого ставлення до музики та до музичного мистецтва є процесом музичного виховання.

О.Я. Ростовський у своїх дослідженнях виділяє кілька груп, котрі перед усім спрямовані на виховання ціннісного, особистісно орієнтованого емоційно-естетичного ставлення до музики: принципи орієнтації, впливу, досягнень, єдності, опорні принципи та принципи формування музично-естетичного досвіду.

Останні принципи, а саме:

- зв'язок музики з життям;
- повага до авторської позиції, вираженої в творі;
- повторність музичних вражень;
- активізація музичного мислення;
- емоційна захопленість музичною діяльністю учнів;
- спрямування музичної діяльності учнів до визначеної мети;
- мотивація музичної діяльності учнів;
- доступність музичної діяльності;
- формування музичного сприймання на високому рівні складності;
- відповідність установок вчителя музичній діяльності, займають провідне місце у формуванні особистості як естетично-вихованої людини і є основними у формуванні музично-естетичного досвіду [6, 25 – 26].

Сприймання – це провідний вид діяльності, з яким потрібно об'єднати всі форми прилучення до музики: і виконавство, і творчість, і здобуття інформації, тобто музично-освітню діяльність. Кожен з цих видів діяльності має свої завдання за предметом, способом дії та характером впливу, але тільки у взаємодії необхідні передумови для ефективного музичного сприймання.

О.П. Рудницька виділяла такі етапи цілеспрямованої організації процесу музичного сприймання:

1) попередній чи передкомунікативний етап пробудження інтересу до жанрів, стилю музичного мистецтва, ознайомлення з різними напрямками у його розвитку та формування ціннісних орієнтацій молоді;

2) основний чи комунікативний етап педагогічного впливу на процес переживання, розуміння та оцінки музичних явищ;

3) заключний чи посткомунікативний етап закріплення післядії одержаної музичної інформації, її впливу на духовний світ особистості, що виходить за межі сприймання конкретного твору.

До цих етапів О.П. Рудницька вказувала такі критерії активності сприймання:

- інтерес до музики;
- вибіркове ставлення до музичних творів;
- адекватність розуміння музичної інформації;
- здатність до диференційованої оцінки сприйнятого;

- вплив одержаної інформації на подальшу самостійну діяльність особистості [7, 34].

Саме ці три етапи забезпечують цілісний процес музичного сприймання, вони взаємопов'язані один з одним і складають його структуру.

Отже, можна зробити висновок, що формування музично-естетичного досвіду учнівської молоді відбувається у поєднанні з художньо-творчою та аналітичною діяльністю школярів на уроках музики та факультативних позаурочних заняттях. До важливих факторів, що сприяють активному формуванню художньо-естетичних інтересів, належить сам зміст позакласних, а також факультативних занять з мистецтва, заснованого на матеріалі народної пісенної творчості, якому властиві безпосередність, простота, що є умовою доступності занять цим видом для переважної більшості учнівської молоді, незалежно від їхніх природних здібностей. Емоційний художньо-творчий процес, його наочно-образна результативність породжують почуття радості, активність пошукової творчої і розумової діяльності. Досвід активної художньо-творчої діяльності сам по собі ще не приводить до якісних змін, проте цей досвід підсилює позицію школярів у художньо-естетичній творчості, перебудовує систему його стосунків до вивченого об'єкта, до самого себе, до інших людей і, таким чином, безумовно, впливає на мотиваційну сферу і, певною мірою, на розвиток самої особистості школяра.

1. Брунер Дж. Психологія познання / Дж. Брунер. – М.: Прогресс, 1977. – С. 30.

2. Джозла Д.М., Щербо А.Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів: Навчально-методичний посібник / Д.М. Джозла, А.Б. Щербо. – К.: ІЗМН, 1998. – 392 с.

3. Завадська Т.М. Формування музично-естетичного

ГУМАННО-ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЯК СПОСІБ МОРАЛЬНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

досвіду молодших школярів // Автореф. дис. канд. пед. наук / Т.М. Завадська. – К., 1993. – 23 с.

4. Завадська Т.М. Педагогічне діагностування музично-естетичного досвіду молодших школярів / Т.М. Завадська // Початкова школа. – 1993. – № 3. – С. 27–29.

5. Кабалеvский Д.Б. Воспитание ума и сердца: Книга для учителей / Д.Б. Кабалеvский. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.

6. Ростовський О.Я. Методика викладання музики

в основній школі: Навчально-методичний посібник / О.Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – С. 25–26.

7. Рудницька О.П. Основи викладання мистецьких дисциплін : Навчальний посібник / О.П. Рудницька. – К., 1998. – 183 с.

8. Хлебiк С.Р. Методи формування емоційного мислення студентів у класі хорového диригування / С.Р. Хлебiк // Наукові записки. – Ч. 2. – Ніжин, 1999. – С. 32–36.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2013

УДК 37.01

Валентина Матяшук, кандидат історичних наук, ТВО доцента кафедри розвитку особистості Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ГУМАННО-ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЯК СПОСІБ МОРАЛЬНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджується запровадження ідеї духовного гуманізму в освітній простір.

Ключові слова: виховання, учасники виховного процесу, гуманна педагогіка, гуманно-особистісний підхід.
Лит. 9.

Валентина Матяшук, кандидат исторических наук, ТИО доцента кафедры развития личности Львовского областного института последипломного педагогического образования

ГУМАННО-ЛИЧНОСТНЫЙ ПОДХОД К ВОСПИТАНИЮ ШКОЛЬНИКОВ КАК СПОСОБ НРАВСТВЕННОГО ОЗДОРОВЛЕНИЯ ОБЩЕСТВА

В статье исследуется внедрение идеи духовного гуманизма в образовательное пространство.

Ключевые слова: воспитание, участники воспитательного процесса, гуманная педагогика, гуманно-личностный подход.

Valentina Matyashuk, Ph.D. (History) Docent by Acting of Personality Development Department Lviv National Institute of Continuing Pedagogical Education

HUMANE PERSONAL APPROACH TO UPBRINGING PUPILS AS A WAY OF MORAL SANITATION OF SOCIETY

The article examines the introduction of the idea of spiritual humanism in the education space.

Keywords: education, participants of educational process, humane pedagogics, humanely-personality approach.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Немає і не було жодної держави у світі, яка би не хотіла покращити стан виховання підростаючого покоління. Прагнення людства до досконалості природні і зрозумілі. Але бувають інколи в історії моменти, коли саме виховання набуває особливої ваги, коли від нього залежить, яким буде завтрашній день цього народу чи цієї держави, адже сформоване нове конструктивне мислення молоді, що виходить у доросле життя, здатне переламати застарілі чи шкідливі стереотипи суспільного буття. Саме такий момент наступив нині в Україні. Моральний занепад охопив усі верстви суспільства, становить реальну загрозу фізичному та психосоціальному здоров'ю української нації, державотворчим

процесам. Зупинити його люди, які допустили своєю діяльністю чи бездіяльністю такий стан справ, не зможуть, всі надії на краще майбутнє мають пов'язуватися з молоддю, а це покладає на школу принципово нові завдання із виховання школярів. Нині злочинно мало дати учням тільки глибокі знання, треба кардинально змінювати підходи до організації навчально-виховної роботи в закладах середньої освіти передусім зі зміщенням акцентів саме на виховання. Але як досягнути успішності реалізації виховних цілей, як методично грамотно побудувати процес виховання, які підходи шукати до дитячої душі, щоб вона свідомо захотіла рости у співпраці з наставником-педагогом без тиску, погроз, залякування, як уберегти дітей від формування подвійної, а то й потрійної моралі? Ці та багато